

ФАХОВА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

У статті розглядається проблема професійної підготовки вчителів фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти, визначаються основні її функції; розкривається особливість побудови навчально-тематичного плану підготовки вчителів цієї спеціальності, визначаються основні напрями його зміни і вдосконалення.

В статье рассматривается проблема профессиональной подготовки учителей физической культуры в системе последипломного педагогического образования; определяются основные её функции; раскрывается особенность построения учебно-тематического плана подготовки учителей данной специальности; определяются основные направления его изменения и совершенствования.

In the article the problem of professional preparation of teachers of physical culture is examined in the system of post-graduate pedagogical education, its basic functions are determined. The feature of construction of educational-thematic plan of teachers' preparation to this speciality is uncovered, basic directions of its change and improvement are determined.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти зазнає значних змін, які пов'язані зі внесенням коректив у цілі, завдання та зміст освітнього процесу. Усі ці зміни пов'язані з приєднанням України до Болонського процесу навчання, який повинен бути спрямований не на втрату кращих тенденцій і зниження національних стандартів, а на розвиток і набуття якісних ознак [2].

Відповідно готовність педагогів, а саме вчителів фізичної культури, до цих змін має формуватися не тільки у вищих педагогічних навчальних закладах, але й насамперед і в умовах післядипломної освіти, яка також підлягає реорганізації і вдосконаленню.

Підготовка вчителів фізичної культури, здатних працювати ініціативно і творчо, стає важливим завданням кожного навчального закладу. Тому виникає необхідність уносити корективи у систему підготовки та перепідготовки, а також підвищувати кваліфікації з урахуванням нових умов, що склалися в Україні [2].

Аналіз актуальних досліджень. На основі здійсненого аналізу науково-методичної літератури було з'ясовано, що система післядипломної педагогічної освіти дає можливість вирішити низку функцій у процесі фахової діяльності вчителя фізичної культури, а саме:

- ліквідація прогалин у базовій педагогічній освіті;
- оперативна переорієнтація, зумовлена змінами в освітній сфері та суспільному житті;

➤ підвищення загальнокультурного розвитку, збагачення науковими знаннями, задоволення пізнавальних інтересів і професійних потреб учителів фізичної культури;

➤ формування здатності не тільки обслуговувати виробничі та соціальні технології, але й здійснювати інноваційні заходи.

Тож для вирішення цих функцій учителю фізичної культури необхідно систематично підвищувати свій рівень професійної компетентності, оскільки, за даними досліджень багатьох науковців, сьогодні знання оновлюються на 15% за рік, тобто майже повністю кожні 6 років [1; 4]. Таким чином, молодий фахівець, який тільки-но здобув вищу освіту, є вже носієм застарілих знань. Тому важливим завданням базової освіти стає підготовка майбутнього фахівця до неперервної освіти – «освіти впродовж життя».

Проблема післядипломної освіти, її модернізація і вдосконалення окремих аспектів підготовки педагогів завжди була актуальною і вивчалася науковцями: Е.С. Барбіна, В.Б. Гаргай; С.В. Крисюк, Л.Я. Набока, Н.Г. Протасова (1990–1998); В.В. Вітюк, Б.А. Дьяченко, А.М. Москаленко, В.В. Олійник, Л.І. Шевчук, А. П. Соколовська, (2000–2001); С. А. Болсун, А. М. Зубко, П. І. Матвієнко, В.К. Мельник, С.І. Синенко, Л.М. Юрчук (2002–2003); С.В. Антощук, В.Ю. Арешонков, Н.І. Білик, В.М. Буренко, В. Ковальчук, О.І. Мармаза, Л.А. Пермінова, Л. Покроєва, Л.Л. Сніцар, М. Фролов (2004–2006) та ін.

Проблеми організації навчального процесу в закладах післядипломної педагогічної освіти, зокрема вчителів фізичної культури, за сучасних умов досліджені недостатньо і відображені у працях таких науковців: С.Д. Неверкович (1988); В.І. Гончаров, А.А. Єфімов, В.І. Жолдак, Є.П. Каргаполов, А.О. Крашенніков (1990); А.Л. Кривенцов, Н.Н. Терентьева, Ю.М. Шкребтій (1994); Н.А. Верзіліна, І.А. Лисенко (2000); О.І. Камаєв, С.В. Свистунов (2003).

За сучасних умов різко посилилися вимоги до професійної компетентності вчителя фізичної культури, який здатний творчо мислити, оволодівати новими технологіями в системі фізичного виховання, а також виконувати спеціальні ролі та функції. Він повинен бути професійно компетентною, високоморальною, політично-лояльною особистістю [3]. Від його професійної діяльності значною мірою залежить здоров'я підростаючого покоління. Це пов'язано з тим, що вчителі фізичної культури повинні добре володіти практичними навичками навчання та демонстрації фізичних вправ; здійснювати правильне дозування

фізичних навантажень, залежно від того, яку фізичну якість вони прагнуть розвивати; на досить високому професійному рівні володіти навичками роботи з дітьми, яких за станом здоров'я потрібно віднести до спеціальної медичної групи; навичками страхування під час виконання фізичних вправ і дотримання правил техніки безпеки на уроках фізичної культури тощо. Крім того, в Україні останнім часом частіше трапляються нещасні випадки з дітьми на уроках фізичної культури, які пов'язані не тільки з підвищеним травматизмом під час фізичної підготовки, але й з окремими випадками смертності внаслідок фізичного навантаження.

Мета статті – обґрунтувати та експериментально визначити основні механізми вдосконалення професійно орієнтовної підготовки вчителя фізичної культури через систему підвищення його кваліфікації.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до андрагогічних принципів, навчально-тематичні плани і програми інститутів післядипломної освіти повинні бути безпосередньо зорієнтовані на інтереси слухачів і життєві ситуації, оскільки вчителі фізичної культури під час вивчення тем орієнтуються на розв'язання певних актуальних проблем, з якими вони зустрічаються у повсякденному житті, приділяють більше уваги сьогоденню.

Підвищення кваліфікації вчителів відбувається відповідно до плану-графіка, що містить два компоненти: очний і дистанційний.

Очний компонент включає настановну та екзаменаційну сесії, що відбуваються очно в інституті післядипломної педагогічної освіти. Кожна сесія триває один навчальний тиждень, розрахований на 46 навчальних годин.

Дистанційний компонент триває 4 навчальні тижні, протягом яких слухач навчається 72 години самостійно та 20 годин під керівництвом викладачів основних навчальних модулів.

Розрахунок годин: усього 184 години, з них очно – 92 аудиторні години (46+46), самостійно – 92 години (72+20).

Основним змістом навчального процесу є:

- *настановна сесія*: вхідне діагностування, настановні й оглядові навчальні заняття, конференція слухачів з обміну досвідом роботи;
- *дистанційний компонент*: самостійна робота слухачів, написання випускної творчої роботи (проекту), індивідуальні та групові консультації, індивідуальні навчальні заняття;
- *екзаменаційна сесія*: оглядові заняття, педагогічна практика, поточний

контроль, вихідне діагностування, захист випускних творчих робіт (проектів).

Якщо розглянути навчальний план підвищення кваліфікації фахівців фізичної культури, то він розроблений на основі типового навчального плану, рекомендованого Міністерством освіти і науки України (Лист Міністерства освіти і науки України № 14/18.-2-1199 від 26.05.05.) [5]. Навчально-тематичний план визначає перелік тем та обсяг навчального матеріалу, який необхідно засвоїти слухачу курсів підвищення кваліфікації. Його структура є модульною, оскільки містить три основні модулі як логічно завершені одиниці навчальної інформації: соціально-гуманітарний, професійний, діагностико-аналітичний [5].

Кожен з цих модулів, крім діагностико-аналітичного, складається з інваріативної (70% годин від загальної кількості) і варіативної (30% годин) частин. Інваріативна складається з тем, які є обов'язковими для кожної категорії слухачів, варіативна – зі спецкурсів і факультативів, які обираються вчителями довільно. Зміст варіативної частини як соціально-гуманітарного, так і професійного модулів визначається відповідно до регіональних умов, запитів і пропозицій слухачів, можливостей закладів освіти.

На нашу думку, співвідношення годин варіативної та інваріативної частин потрібно змінити на користь першої, тобто варіативна повинна становити 60% годин від загальної кількості, а інваріативна – 40% годин. Це дасть учителю фізичної культури більш широкі можливості щодо вибору спеціальних дисциплін, які будуть корисні у подальшій роботі.

Тому в основу експериментальної методики було покладено збільшення кількості годин варіативної частини, яка дасть фахівцеві змогу самостійно визначати ті дисципліни, в яких він буде вдосконалювати як теоретичні, так і практичні вміння і навички.

Якщо говорити про професійний модуль, то до нього варто включати не тільки методику викладання, планування або контролю, але й практичні заняття з методики навчання певних спортивних рухів (легка атлетика, гімнастика, плавання, спортивні ігри тощо), які входять до шкільної програми, а також блок медико-біологічних дисциплін (анатомія, фізіологія, біомеханіка, метрологічний контроль, морфологія, гігієна).

Саме тому одним із завдань роботи ми визначили створення узагальненої моделі організації навчального процесу в системі підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури, дослідження якої дозволить виявити загальні особливості функціонування процесу навчання як цілісної відкритої системи.

Отже, під час аналізу навчального плану підготовки вчителів фізичної культури в системі післядипломної освіти було встановлено, що тематика дисциплін не відображає сучасного запиту для вдосконалення фахової підготовки вчителя фізичної культури, а саме: відсутні змістовні модулі дисциплін, які вдосконалюють: травмо-профілактичну підготовку вчителя; безпеку занять під час проведення уроків фізичної культури; профілактику передозувань навантажень; здійснення медико-біологічного контролю та самоконтролю; а також сучасне уявлення про можливість використання інформаційно-комунікативних технологій у системі фізичного виховання учнів.

Під час зіставлення галузевих стандартів підготовки вчителя фізичної культури і навчальних планів Інституту післядипломної педагогічної освіти м. Суми були виявлені прогалини у вищеназваних модулях, які забезпечені такими дисциплінами: біомеханіка, метрологічний контроль, методологія наукових досліджень у фізичній культурі та спорті.

На основі цього нами було запропоновано і впроваджено в систему післядипломної педагогічної освіти вчителів фізичної культури дисципліни професійно орієнтовного циклу з подальшим їх вивченням (біомеханіка, метрологічний контроль, методологія наукових досліджень). Було доведено їх важливість і необхідність для вчителя фізичної культури.

Знання біомеханіки фізичних вправ і спорту дадуть змогу фахівцю фізичної культури знайти відповідь на одне з головних питань педагогіки: «Чому вчити?», а також здійснювати чіткий аналіз техніки рухової діяльності людини і робити позитивне перенесення на спортивну діяльність; відтворювати та пояснювати процеси, які забезпечують рух людини, і прогнозувати її подальшу діяльність; складати оптимальні системи дозування фізичних навантажень для її використання як у сфері фізичного виховання, так і у спортивній діяльності; здійснювати якісний аналіз діяльності систем, які забезпечують статику і динаміку фізичних і спортивних вправ; оптимізувати розвиток фізичних якостей за рахунок тестового моніторингу та відповідного добору спеціальних вправ; опановувати систему відтворення всіх рухових умінь і навичок, залежно від опорно-рухового апарату та фізичної підготовленості; забезпечувати своїх учнів необхідними знаннями, пов'язаними зі спеціальним фізичним удосконаленням власної рухової діяльності; розроблювати структуру, яка технічно забезпечить підготовку людини до фізичної діяльності; описувати всі явища, що пояснюють рухову діяльність людини в різних середовищах;

прогнозувати розвиток рухової діяльності людини у процесі багаторічної підготовки з різних видів спортивної діяльності.

Знання метрологічного контролю та методології наукових досліджень дадуть фахівцю фізичної культури змогу кількісно оцінювати методи вимірювань, а також результати спортивної діяльності учнів; користуватися методами вимірювання і засобами реєстрації параметрів вимірювання у фізичному вихованні та спорті; проводити тестування параметрів рухової діяльності та функціональних станів учнів у фізичному вихованні та спорті; здійснювати статистичний аналіз кількісних параметрів вимірювання; проводити експертну оцінку діяльності людини у фізичному вихованні та спорті, а також використовувати методи метрології в науковій діяльності.

Провівши дослідження (тестування фахової компетенції) серед учителів фізичної культури (n=165 респондентів), було виявлено залишковий рівень знань з деяких питань цих дисциплін за 100-бальною шкалою, який міг відповідати високому, вищому за середній, середньому, нижчому за середній, низькому та дуже низькому рівню підготовленості (табл. 1).

Таблиця 1

**Результати тестування вчителів фізичної культури з
професійно орієнтовних дисциплін**

Рівень підготовки	Потрібна кількість відпо-відей (%)	НАВЧАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ					
		Біомеханіка		Методологія наукових досліджень		Метрологічний контроль	
		Кількість респондентів в (%)	Ранг	Кількість респондентів (%)	Ранг	Кількість респондентів (%)	Ранг
Високий	100–90	0,6	5	1,2	6	1,8	6
Вищий за середній	89–80	0	6	16,4	4	17	4
Середній	79–70	3,6	4	26,1	2	23,6	2
Нижчий за середній	69–60	12,7	3	27,3	1	26,7	1
Низький	59–50	26,7	2	17,6	3	20	3
Дуже низький	49–1	56,4	1	11,5	5	10,9	5
Максимально можлива кількість відповідей		54		40		39	
Хср. $\pm \delta$		26,6 \pm 5,26		26,2 \pm 4,7		24,63 \pm 5,04	

Як видно з табл. 1, рівень підготовки вчителів є досить низьким. Середня кількість відповідей за тестами становила: з біомеханіки $X_{\text{ср.}} = 26,6 \pm 5,26$, що визначає дуже низький рівень підготовленості; з методології наукових досліджень $X_{\text{ср.}} = 26,2 \pm 4,7$ низький рівень компетентності; з метрологічного контролю $X_{\text{ср.}} = 24,63 \pm 5,04$ і визначає нижчий за середній рівень підготовленості. Також були встановлені ранги, які відображають кількість осіб відповідного рівня. Також можна зазначити, що за трьома дисциплінами домінує кількість учителів (I ранг) з нижчим за середній та дуже низьким рівнем підготовленості.

Виходячи з важливості цих дисциплін у професійній діяльності фахівця фізичної культури, їх необхідно не тільки включати до навчального плану, але й учитель повинен активно та свідомо їх вивчати.

У процесі підготовки зрілої людини потрібно дотримуватися андрагогічних принципів, урахувати орієнтири навчання, що сформувалися у сучасній педагогіці, які дозволяють скоротити й оптимізувати навчальний процес у системі післядипломної освіти вчителів, сутність яких полягає у такому [3]:

- 1) переміщення акценту у навчанні вчителів із засвоєння знань на розвиток здібностей до творчого мислення;
- 2) послідовний і поступальний перехід до навчання зі стратегії «від знання до проблеми» до стратегії «від проблеми до знання»;
- 3) створення дидактичних і психологічних умов для усвідомлення навчання й активного залучення вчителів до цього процесу;
- 4) озброєння вчителів методологією творчого перетворення інформації;
- 5) розвиток пізнавальних мотивів безкорисливого пошуку знань;
- 6) формування професійно-педагогічного мислення шляхом реалізації цілісного, інтеграційного підходу до навчання.

Отже, саме післядипломна освіта є тією мобільною ланкою неперервної освіти, яка здатна задовольнити потреби педагогів, скоригувати їх діяльність у напрямку оновлених знань, умінь, ціннісних орієнтацій відповідно до вимог часу.

Висновки. Одним із напрямів розв'язання проблеми підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури є інтегративний підхід до навчання дорослих, з допомогою якого можна здійснювати підготовку фахівців у науковому, навчальному і науково-методичному напрямах і передбачати об'єднання в одному курсі тем різних навчальних предметів широким дисциплінарним підходом, що уможливить навчання за інтегративними блоками, які відображають різні аспекти загальної та професійної

компетентності фахівця фізичної культури.

Стратегія розвитку системи підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури повинна передбачати оновлення змісту освіти відповідно до сучасного розвитку науки, техніки і технологій в освітній галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буренко В. М. Андрагогічний підхід до професійної підготовки вчителя гуманітарного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. М. Буренко. – К., 2005. – 24 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес : навчальний посібник / Степко М. Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д. та ін. ; за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, – 2004. – 384 с.
3. Курдюков Б. Ф. Модернизация учебного процесса в вузе физической культуры / Б. Ф. Курдюков // Теория и практика физической культуры. – 2004. – № 8. – С. 16 – 17.
4. Подобед В. И. Образование взрослых: методологический аспект / В. И. Подобед, В. В. Горшкова // Педагогика. – 2003. – № 7. – С. 30–37.
5. Типові навчальні плани та анотовані програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи загальної середньої освіти : метод. реком. для інститутів післядипломної педагогічної освіти / за заг. ред. Л. І. Даниленко. – К. : Логос, 2005. – 60 с.

УДК 004:147–057875+81'246.2

Л.В. Товчигречка

Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С. Макаренка

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ БІЛІНГВІСТИЧНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається проблема формування білінгвістичних умінь студентів вищих навчальних закладів засобами інформаційних технологій; виокремлено методи навчання мов, які сприяють упровадженню засобів мультимедіа в навчальний процес; проаналізовано деякі види програмного забезпечення, їх ефективність під час формування вмінь білінгвізму.

В статье рассматривается проблема формирования билингвистических умений студентов высших учебных заведений средствами информационных технологий; выделены методы обучения языками, способствующие внедрению средств мультимедиа в процесс обучения; проанализированы некоторые виды программного обеспечения, их эффективность во время формирования умений билингвизма.

The publication is dedicated to the problem of the process of students' bilingual skills formation by use of multimedia technologies. The language teaching methods which facilitate the introduction of multimedia means of teaching into educational process are distinguished. Some types of the software and their efficiency in the students' bilingual skills formation are analyzed.

Постановка проблеми. Важливою характеристикою вітчизняної освітньої галузі сьогодення є тенденція до активізації міжнародних зв'язків та входження у світовий освітній простір. Цей процес передбачає уніфікацію академічних ступенів, освітніх програм, способів оцінювання та певною мірою навчальних